

politichni-partiyi-ukrayinskiy-variant-na-tli-svitovogo-istorichnogo-dosvidu-255532 .html

2. Конституція України від 28 червня 1996 року з наст. змінами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80/page3>.

3. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 року з наст. змінами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>

4. Мазанов В.В. Сучасний розвиток партійної системи Німеччини // Актуальні проблеми політики. — 2015. — Вип.55. — С.197-205.

5. Капсамун І. Чому в Україні немає ідеологічних партій? [Електронний ресурс] // Газета «День», 4 жовтня 2016 року. — Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobyci/chomu-v-ukrayini-nemaye-ideologichnyh-partiy>

**Л.О. Корчевна,
д.ю.н., професор,
зав. кафедрою конституційного права та правосуддя,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова**

ПРИНЦИПИ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВА, ЇХ РОЛЬ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

Розвиток людської цивілізації супроводжується поглибленням змісту та сутності права як вищого мірила справедливості, як основи функціонування ідеального суспільства, що надається йому самою природою, а не державою. Теорія природного права не є новою, в тому числі і для нашої держави, проте її основні ідеї набувають більш загального та універсального характеру, які формують систему відповідних принципів як найголовніших засад функціонування всіх інших джерел права. Загальні принципи права займають найголовніше місце в ієрархії джерел європейського права, причому вони можуть навіть не міститися в нормах позитивного права, однак обов'язково застосовуються в судовій практиці.

Загальні принципи права значною мірою визначають зміст будь-якої юридичної системи. Вони є підґрунтям будь-якої юридичної конструкції. Юридичні правила можуть бути сформульовані й розвиватися, тільки орієнтуючись на загальні принципи права і за їх участю.

Загальні принципи як джерела права мають над конституційний характер, що підтверджується інститутом конституційного контролю, в процесі здійснення якого судові органи керуються саме фундамен-

тальними принципами. Пріоритет принципів права над конституційними нормами обумовлений природним правом, керівними засадами якого є свобода, власність і справедливість, верховенство права. Вони складають основу інститутів приватного і політичного життя громадян у демократичних країнах.

Авторитет окремих фундаментальних принципів, закріплених і захищених міжнародними угодами, наприклад Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод чи договорами Європейського Союзу, надає їм характер принципів наднаціонального рівня, які не мусять ігнорувати установчі органи країн, що підписали ці домовленості. Європейський Суд недвозначно визнає, що право, чинне в межах Європейського Союзу, має перевагу над конституціями держав, які воно охоплює [1, с. 180].

Жан-Луї Бержель говорить про загальні принципи права як про «головні елементи в системах правосуддя» [1, с. 158]. Він зазначає, що «Державна Рада Франції була тим органом, який 1945 року запровадив і затвердив поняття як писаних, так і неписаних загальних принципів, які можуть застосовуватися навіть за умов відсутності відповідних текстів» [1, с. 162-163]. І далі: «Органом, що закликав до визнання загальних принципів права, причому не тільки у сфері адміністративного права, але також і в кримінальному праві, у приватному судовому праві, була Державна Рада. Окрім того, в епоху, ще більш наближену до нашого часу, спиратися на ці принципи у своїй роботі стали Конституційна Рада і Суд ЄС. З того часу, як Конституція Франції 1958 року запровадила Конституційну Раду, Державна Рада більше не є монопольним розробником теорії загальних принципів права. Сьогодні ця теорія використовується як для контролю за законністю адміністративних актів, так і для контролю за конституційністю законів» [1, с. 171].

Як було підкреслено вище, Європейський Суд визначив в якості складової частини загальних принципів права повагу до фундаментальних прав людини, гарантом дотримання яких виступає він сам. Цих самих принципів додержуються національні судові органи. В попередніх працях нами вже аналізувалась практика встановлення загальних принципів в якості керівних засад, які мають застосовуватись при здійсненні правосуддя Верховними судами Сполучених Штатів, Німеччини, Італії, Бельгії та інших країн [2, с. 21]. Цим підкреслюється особливе значення принципів права, яке полягає в об'єднанні різних правових систем єдиними фундаментальними цінностями, без чого неможливі глобалізаційні та інтеграційні процеси сучасного світу.

Слід відмітити, що принципи права виконують важливу консолідуючу роль не лише в межах правових систем різних країн, але й в межах правової системи однієї держави. Так, в Україні

можна навести приклади закріплених загальних принципів права в конкретних нормативно-правових актах, які поєднують в єдину систему різногалузеві інститути та норми. Наприклад, Кримінальний процесуальний кодекс України встановлює загальні засади кримінального провадження, до яких належать верховенство права, повага до людської гідності, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла та іншого володіння особи і т.д. [3, ст. 7]. Цивільний процесуальний кодекс України так само містить перелік основних засад цивільного судочинства, серед яких верховенство права, повага до честі та гідності людини, принцип рівності всіх перед законом та ін. [4, ст. 2]. Подібні положення містять й інші кодекси та закони України. Причому важливо те, що застосування принципу верховенства права в процесуальному законодавстві передбачається з урахуванням практики Європейського Суду з прав людини, що підкреслює його універсалізацію в межах всього європейського простору.

Суттєво, що загальні принципи права можуть існувати і застосовуватися навіть за умов відсутності текстів. Ці принципи визначають діяльність судової влади, яка вилучає їх із закону чи із звичаю за допомогою тлумачення [2, с. 21]. Прикладом можна навести Цивільний кодекс Італії, який рекомендує суддям у разі відсутності потрібних текстів виходити при прийнятті рішення із загальних принципів права. Так само ст.10 Цивільного процесуального кодексу України встановлює: «якщо спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого — суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права)». Завдання інтерпретатора полягає в тому, щоб виокремити принципи, на яких ґрунтуються юридичні правила, і забезпечити їх розуміння, застосування і розвиток.

Отже, загальні принципи — це правила, які служать ідейною основою для права. До принципів права, вироблених доктриною природного права, належать, насамперед, фундаментальні політико-правові принципи, а саме:

- 1) принцип природних прав людини.
- 2) принцип народного суверенітету;
- 3) суспільного договору;
- 4) поділу влади;
- 5) верховенства права;
- 6) правової держави;
- 7) громадянського суспільства.

Названі принципи, хоча і зародилися в греко-римську епоху, є повноцінними здобутками теорії природного права доби європейської Просвіти XVII—XVIII століть. Варто уваги, що всі ці принципи сьогодні закріплює й чинна Конституція України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бержель Ж.-Л. Общая теория права / Пер. с фр. — М.: Издат. дом Nota bene, 2000. — 576 с.
2. Корчевна Л.О. Доктрина як джерело права // Правова держава. — 2005. — № 8. — С. 19-24.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року з наст. змінами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року з наст. змінами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

З.В. Кузнєцова,

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри конституційного права та правосуддя,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ СПРАВАМИ

У відповідності із статтею 38 Конституції України громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [1]. Саме участь громадян в управлінні державними справами є одним із найважливіших принципів функціонування державного механізму. Важливо зауважити про те, що відносно зазначеного права воля народу повинна бути основою влади держави і проявлятися у періодичних, вільних і нефальсифікованих виборах, що мають відбуватися при загальному, прямому і рівному виборчому праві шляхом таємного голосування, або ж через інші форми, що забезпечують свободу голосування.

Закріплення цього права в Конституції України відповідає також і міжнародним нормам, зокрема, передбаченому статтею 21 «Загальної декларації прав людини», право кожного брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників [2]. Стаття 25 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» закріплює положення про право кожного громадянина без будь-якої дискримінації та без обґрунтованих обмежень мати право і можливість брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників [3].